

SENSUL EXISTENȚEI UMANE - ABORDARE FILOSOFICĂ

Filip GOREA, Eric GUȚU

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: *This paper addresses the issue of the continuous search for the meaning of human existence. The choice of this theme was motivated by the fact that man always faces difficulties in answering this question. The paper aims to study several points of view regarding the interpretation of the meaning of life from a philosophical point of view. The aim of the paper was to identify the most successful explanations of the purpose of human life, as well as to find out the opinions and attitudes of the great philosophers of the world - Socrates, Platon, Epicurus, Kant, Nietzsche and Camus. Visions are different from the mythology that has a totally negativist view of the life sense, the religion that offers hope to mankind and the philosophy that creates an amalgam that meets both of these two concepts. In conclusion, the paper highlights the fact that each person has an own response to this question. The purpose of life is to achieve happiness, and happiness is found by each of us in something special.*

Cuvinte cheie: *sensul vieții, existență, Mitul lui Sisif, plăcere, progres, fericire, absurd existențial.*

1. Introducere.

Omul este conștient de el însuși ca și de existența multor lucruri. Felul în care se concepe omul pe el însuși are o influență majoră asupra felului în care gândește, simte și acționează. În viață omul își pune un număr infinit de întrebări. La unele dintre ele omul găsește răspuns fără cea mai mică dificultate, la altele el are nevoie de ceva timp pentru a gândi, a analiza și a deduce un răspuns care îl satisface la moment, iar altele rămân retorice, măcinându-l secole de-a rândul. Viața însăși înseamnă să pui întrebări, și nu întotdeauna să afli răspunsuri.

Prezența noastră în Univers este ceva prea ambiguu pentru a fi explicat în cuvinte. Rutina din viața de zi cu zi ne face să ne acceptăm ca atare existența, dar uneori ieșim din această stare de complezență și ne întrebăm de ce există toată această materie în Univers, de ce este guvernată de reguli atât de stricte și, până la urmă, de ce ar mai exista ceva. Ne întrebăm: Cum a apărut viața? Cine sunt eu? De unde am venit? Ce ar trebui să fac cu viața mea? Avem liberul arbitru? Există Dumnezeu? Ce se întâmplă după moarte? Ce este inteligența? Putem împiedica îmbătrânirea? Ce este viața și are ea oare sens?

2. Întrebarea existențială fundamentală.

Care este sensul vieții? O întrebare aparent simplă, dar care dă naștere la mii și mii de interpretări diferite. Asupra acestei întrebări se gândesc toți dintre noi existenți pe acest pământ, țară, oraș și chiar încăpere. Unii vor declara în mod egoist că sensul vieții este fericirea personală (cariera, plăcerile, bunăstarea economică, prestigiul, popularitatea, puterea, autoritatea, frumusețea fizică) care nu întotdeauna coincide cu cea generală, alții vor susține că sensul vieții este familia, iar alții vor interveni cu ideea că sensul vieții lor este aportul lor în știință și dezvoltarea omenirii.

Dilema este, cine are dreptate? Care-i scopul nostru pe acest pământ? Dar poate noi căutăm pisica lui Schrodinger și nici un sens al vieții nu există? Iar dacă există, ce fel de sens este: un sens personalizat pentru fiecare om sau unul general?

Viața umană este prea scurtă pentru a decodifica complexitatea acestei întrebări, de aceea doar o interpretare univocă nu este de ajuns. Nu există o abordare corectă a problemei sensului vieții, la fel cum nu există nici una greșită. Există doar ipoteze, idei, concepții și fiecare în parte poate fi credibilă, valabilă sau absurdă. Imediat ce dobândește conștiința sinelui, omul se întreabă care este rostul vieții sale. Iar prin răspunsul pe care îl dă acestei întrebări își determină poziția lui față de fiecare din problemele parțiale ale cotidianului. Transformările continue ale opiniilor morale, sociale, filosofice sau de altă natură scot la iveală lipsa unui răspuns satisfăcător la întrebarea despre sensul vieții și descoperă profunda dorință de a-l afla. Așadar omul, care înregistrează atâtea succese în știință și tehnologie, eșuează în ceea ce privește căutarea sensului vieții sale.

3. Interpretarea mitologică.

Prima explicație asupra acestei întortocheate dileme existențiale o primim odată cu nașterea mitologiei. Un mit reprezentativ care ilustrează sensul existențial uman este Mitul lui Sisif. În mitologia greacă, regele Sisif a fost promotorul navigației și comerțului, dar era extrem de avar și înșelător. Nimeni în toata Grecia nu se

putea măsura în viclenie și istețime cu Sisif, violând legile ospitalității prin uciderea călătorilor care-i cădeau în mână. Pentru îndrăzneala de a se socoti mai isteț și mai viclean decât zeii, Sisif a fost condamnat pe veșnicie să împingă un bolovan uriaș până aproape de vârful unui deal, fără a reuși să atingă vârful. Imediat ce Sisif pare că își termină cazna, bolovanul o ia la vale, iar munca trebuie luată de la capăt."

Fără îndoială, Sisif este eroul absurd, atât prin pasiunile, cât și prin chinul său. Disprețul față de zei, ura față de moarte și pasiunea pentru viață i-au adus acel supliciu de nespus al ființei care se străduiește în vederea a ceva ce nu va fi niciodată terminat. E prețul care trebuie plătit pentru pasiunile de pe acest pământ. Acest mit prin esența sa reușește într-un mod deosebit să denote soarta umanului, care în viziunea anticilor, este una inutilă, reprezentată de un ciclu nesfârșit care nu are nici cel mai mic sens și din care e imposibil să ieșim. Astfel, viața omului este asociată cu un chin etern din care nu ne putem elibera asemeni existenței lui Sisif, care este pedepsit de zei să ridice un bolovan enorm pe panta unui deal, proces care se repetă la infinit.

Oare suntem noi mulțumiți cu o așa explicație tragică, și anume că toate eforturile noastre zilnice sunt inutile și fără un pic de sens? Desigur nu, de aceea, omul este în perpetuă căutare a altor explicații, poate mult mai optimiste a sensului vieții.

4. Interpretarea religioasă.

Astfel, o altă interpretare a sensului vieții este cea religioasă. din punct de vedere creștin, sensul vieții nu este paradoxal, ci ca se poate de firesc. Omul, care provine din nimic și se raportează la Dumnezeu, nu își poate afla sensul vieții dacă îl caută în interiorul hotarelor lumii, care și ea provine din nimic. Câtă vreme se marginește la lumea creată omul este rob al necesității naturale. Prin raportarea la Dumnezeu se eliberează de aceasta necesitate și se împlinește ca persoană. Așadar limitarea la imanent - caracteristică omului epocii noastre - împiedică accesul la sensul vieții.

Dar totuși, la sensul cărei vieți ne referim: sensul vieții actuale, sau sensul vieții de apoi. Religia vine și ne dă un răspuns categoric, în această privință. Toate religiile propun un stil de viață care să ducă la salvare, eliberare, satisfacție sau fericire. Astfel, Biblia, prin regele David, încearcă să ne explice care este adevăratul sens al omului pe pământ: "Singura și cea mai mare fericire a omului pe pământ este de a se apropia și de a-l cunoaște pe Dumnezeu". Iisus Hristos ne scoate de la întuneric la lumină, arătându-ne drumul și direcția pe care să o urmăm: "Eu sunt Calea, Adevărul și Viața". Sfinții lui Dumnezeu ne arată, deopotrivă, să mergem pe calea crucii. Sfântul Serafim de Sarov lasă un testament creștinilor: "Scopul vieții creștine este dobândirea Duhului Sfânt".

Astfel putem constata că sensul vieții în viziunea creștinismului este găsirea fericirii care nu poate fi obținută în decursul vieții, ci poate fi dobândită doar după trecerea în neființă a corpului și apropierea sufletului de Dumnezeu. Astfel, în concepția creștină fericirea absolută se cunoaște doar prin intermediul lui Dumnezeu, el fiind de fapt etalonul existenței umane, iar comportamentul divin, apogeul spre care tinde fiecare creștin. În același timp creștinismul ne vorbește că drumul spre fericire, care este de fapt și scopul vieții, nu este unul deloc ușor, ci plin de obstacole, suferință și decizia de tot ce este trupesc și tinderea spre ceva suprem, spre ceea ce creștinii numesc Eden. Îndepărtându-se de Dumnezeu, omul cade către neființă și rămâne o existență lipsită de subzistență. Întorcându-se la Dumnezeu, își reia legătura cu ființa care este izvorul vieții. Viața lui Dumnezeu devine și propria sa viață, iar timpul vieții se desfașoară ca timp al desăvârșirii și îndumnezeirii.

Budismul nu este o excepție, dar ceea ce este diferit este faptul că Buddha le-a transmis oamenilor prin învățăturile sale că suferința apare atunci când tânjim după lucruri care nu ne vor da fericire de durată. Disperarea prin care oamenii se agață de diverse aspecte din viața lor – obiecte – care nu vor rămâne permanent în viața lor, aceasta cauzează nefericirea și suferința. Buddha nu a negat niciodată faptul că există lucruri care oferă fericire, dar nu trebuie să ne atașăm de ele, ci să învățăm să recunoaștem caracterul lor nepermanent, să ne învățăm să distingem adevăratul scop al vieții de cotidianul care ne înconjoară pentru a nu suferi. Poate la moment aceasta ne-ar părea paradoxal însă Buddha susținea că adevărata fericire se dobândește doar odată cu eliberarea sufletului de corp.

5. Interpretarea filosofică.

O revoluție în conceptul esenței vieții umane se produce odată cu dezvoltarea filosofiei ca știință care prin intermediul unor mari gânditori dorește să găsească răspunsuri la cele mai globale întrebări, inclusiv să vină cu o serie de răspunsuri la ce este sensul vieții. De aici putem lua în considerare îndemnul lui Socrate [470-399 î.Hr.] "Cunoaște-te pe tine însuși", îndemn ce pune un accent major pe subiectul pe care-l urmărim. Pentru Socrate sensul vieții rezidă în căutarea înțelepciunii: acceptarea destinului și depășirea fricii de moarte. Ucenicul său, Platon (427-347 î.e.n.) considera că „Rostul vieții omenești stă în aceasta, că ne îndepărtăm de rău și ne apropiem de bine. Răul este pentru om ceea ce este necinstit; iar binele său ceea ce este cinstit.” (Banchetul). O altă interpretare, este explicația oferită de Epicur (341-270 î.Hr.) care spunea că sensul

vieții rezidă în căutarea fericirii sau a plăcerii (ca noțiuni complementare, chiar suprapuse), dar mai ales în atingerea ataraxiei (liniștirea sufletului) – înțelegerea limitelor vieții și eliminarea fricii de moarte; distincția dintre plăceri *katastematice* (plăceri stabile, durabile, ce pot fi prelungite) și plăcerile *kinematice* (plăceri senzoriale trecătoare).

Preocupările asupra sensului vieții capătă o amploare deosebită în Epoca Modernă, odată cu Renașterea care lansează o nouă perioadă în gândirea filosofică, încununată de o pleadă de filosofi și mari gânditori care continua să reflecte asupra eternei întrebări “Care este totuși sensul vieții?”. Această perioadă se marchează și prin revenirea, după un mileniu de “întuneric”, marcat de impunerea filosofiei înrobite de religia creștină, la ideile de bază ale filosofiei și la conceptele mitologice preluate ca fundament ideatic de marii filosofi ai Epocii Moderne.

Filosoful german Immanuel Kant [1724-1804] afirma că sensul vieții constă în căutarea rațională a fericirii (justificarea morală a acțiunilor orientate spre atingerea fericirii). Kant crede în progresul umanității. Crede în devenirea unei lumi mai bune, în care indivizii vor fi niște ființe libere, considerate drept scopuri și nu mijloace. În această lume viitoare, demnitatea fiecăruia va fi recunoscută, politica va fi subordonată moralei, pacea va domni între națiuni. Pesimismul nu este, deci, justificat. Doar că acest progres nu se va îndeplini într-un mod automat. „Domnia scopurilor“, după cum o numește Kant, nu este decât un germene depus în natura umană. Ține de oamenii de bună credință să îl fructifice. Aici intervine rolul pe care trebuie să îl joace fiecare dintre noi. Noi trebuie să contribuim la realizarea acestui progres. Noi trebuie să ajutăm umanitatea să devină mai bună. Noi trebuie să punem energia în serviciul libertății, al justiției, al demnității, al păcii. Astfel, vom merge în sensul dat de istorie. Iar sensul vieții noastre va fi dat ca surplus la toate acestea, afirma Kant.

Filosoful german Friedrich Nietzsche [1844-1900] considera că sensul vieții rezultă din eterna reîntoarcere a identicului (tot ceea ce individul experimentează în această viață a fost și va mai fi, acceptarea destinului – amor fati – fiind singura opțiune consolatoare). Nietzsche detestă filosofii care pretind că știu sensul tuturor lucrurilor. El de asemenea afirmă că idealurile de justiție, de democrație, de demnitate nu sunt decât niște minciuni (astfel Nietzsche califică concepția lui Kant una consternantă). Cât despre religii, Nietzsche afirmă “Știi foarte bine ce cred despre ele: să fugă din fața mea, precum ciurma, toți preoții, rabinii, imamii”. Nu trebuie să conteze pentru noi decât un singur lucru: viața. Viața noastră personală. În concepția lui există două feluri de indivizi. Unii dintre ei trăiesc o existență diminuată, se simt vinovați că trăiesc, sunt sclavii moralei. Ceilalți îndrăznesc să trăiască cu adevărat. Își afirmă forța vitală care este în ei. Lasă să vorbească în locul lor cele mai profunde dorințe ale lor. Friedrich Nietzsche afirmă că noi trebuie să fim printre aceștia din urmă, să întindem cât mai mult coarda ființei noastre, să trăim intens, să ne îndrăgostim de tot ceea ce ne poate spori puterea. Fie că este vorba de sport, muzică, călătorii, scrieri, muncă, meditare, plăcere, iubire, știință. Nu contează. Esențialul este ca noi să ne urmărim vocația până la sfârșit.

Filosoful francez Albert Camus [1913-1960] prin lucrarea sa “Mitul lui Sisif” și-a prezentat concepția despre sensul vieții care rezultă din conștientizarea tragică a absurdului existenței, din efortul sisific al omului de a înțelege o lume caracterizată prin iraționalitate (divorțul dintre lume și spiritul uman). Existența omului pare la Camus a fi una eroică, asemănătoare destinului lui Sisif. Efortul lui Sisif de a urca piatra la loc pe munte (chiar dacă ea cădea înapoi de fiecare dată), este similar la Camus cu efortul omului de a căuta un sens al vieții.

În ciuda nostalgiei umane iraționale pentru “unitate”, pentru absoluturi, pentru o ordine stabilită și pentru înțelegerea universului “de dincolo de mine”, nu există nici un astfel de sens în universul indiferent și tăcut. Între dorința de sens și de adevăruri eterne și adevărata condiție a universului există o prăpastie care nu poate fi umplută. Confruntarea dintre inima umană, plină de dorințe, și indiferența universului conduce la conturarea noțiunii de absurd. Absurdul nu este nici în om, nici în lume, ci în alăturarea lor: absurdul este singura legătura dintre ei. Oamenii trebuie să realizeze că sentimentul absurdului există și că îl pot trăi în orice moment. Camus identifică trei caracteristici ale vieții absurde: revolta (nu trebuie să acceptăm nici un răspuns sau reconciliere în efortul nostru), libertatea (suntem absolut liberi să gândim și să ne purtăm așa cum dorim) și pasiunea (trebuie să urmărim o viață plină de experiențe diverse și bogate). Așadar, la Albert Camus, condiția omului este una tragică, deoarece omul caută o rațiune într-o lume irațională. Absurdul la Camus trebuie însă menținut, nu rezolvat: revolta reprezintă recunoașterea lipsei de sens, iar un om care recunoaște lipsa de sens a vieții este un om liber. La Camus, revolta nu este fără efect, întrucât cunoașterea venită din revolta rămâne pentru totdeauna, sensul revoltei reprezentând binele comun, care era, la Camus, o măsură justă în cadrul posibilităților.

6. Concluzie.

Comparând viziunile din perioade diferite a gândirii umane realizăm faptul că mitologia are o viziune negativistă asupra sensului uman, explicând însăși viața umană fiind absurdă și irațională. În același timp,

religia oferă o speranță omenirii, aceea de a deveni fericit în viața de apoi, astfel reușind să motiveze un număr enorm de persoane că totuși viața are un scop și anume de a tinde spre fericirea care o regăsește fiecare în credință. Filosofia creează un amalgam care întrunește aceste două concepții, până la sfârșit revenind la ceea ce Nietzsche numea eterna reîntoarcere a identicului, adică la mesajul mitului lui Sisif. Aceasta și demonstrează că omul a fost, este și va fi într-o căutare eternă a sensului vieții, din cauza caracterului său egoist, deoarece el nu poate primi faptul că el este doar un mic fragment din această lume și că totul ce omul face nu aduce impact major în univers.

În societatea contemporană, ca scop al vieții umane este promovată satisfacția senzuală. Mulțimea produselor, varietatea ofertelor, multitudinea de servicii, abundența posibilităților, provocarea sistematică a unor nevoi de prisos și incitări senzuale prin reclamele și programele mijloacelor de informare în masă converg în impunerea acestui scop. Lozinca "trăiește-ți viața!" a căpătat caracter de poruncă categorică. Cât timp societatea mai păstra anumite configurații stabile, omul mai putea găsi oarecare suporturi vieții sale. În societatea contemporană, însă, totul se fărâmițează și se descompune, iar omul trăiește și exprimă fărâmițarea și descompunerea societății în viața lui personală și în relațiile lui sociale. Căutând autoconfirmarea și împlinirea prin sine, sfârșește în autodezmințire și pierderea propriei existențe. Își sporește activitățile și mobilitatea, pentru a-și confirma existența, își schimbă profesia, pentru a încerca noi experiențe. Își dizolvă familia, pentru a crea noi legături. Călătorește în diferite puncte ale pământului, pentru a cunoaște lucruri noi și a-și umple golul lăuntric. Cu toate acestea, însă, nicăieri nu găsește sens vieții.

Cu toate acestea, nu putem nega faptul că omul a încercat să schimbe acea mică lume care îl înconjoară și să tindă mereu spre atingerea fericirii care este poate mult mai aproape decât el crede. Cum susținea F.M. Dostoievski: „*Taina existenței umane nu constă numai în a trăi, ci în a ști pentru ce trăiești. Fără o noțiune precisă a rostului său pe lume, în vecii vecilor omul n-ar accepta să trăiască; mai curând și-ar face singur seama decât să ducă mai departe existența pe pământ chiar dacă în jurul lui ar fi maldăre de pâine*”. Așadar poate nu e necesar să căutăm sensul vieții în evenimente majore. Poate e necesar să căutăm fericirea anume în ceea ce facem zi de zi. De aici rezultă faptul că fiecare dintre noi poate afla adevăratul sens al vieții și tot ce îi mai rămâne de făcut este să trăiască în acord cu acest sens pentru a putea fi cu adevărat fericit. Deci, sensul vieții fiecăruia dintre noi este dobândirea fericirii pe care fiecare o găsește în ceva anume, zi de zi, sau poate sensul vieții este însăși viața, oportunitatea de a trăi fiecă clipă trecând prin multitudinea contrariilor existențiale.

Bibliografie

1. Braga M., Lozovanu E., Lozovanu C., *Fragmentarium Filosofic*. - Chișinău, 2002.
2. Fanget F. Sensul vieții. Răspunsurile psihologiei pentru a da sens propriei vieți. Ed. Trei, 2008.
3. Ștefănescu D. O., Miroi A., Iliescu A. P. *Manual de filozofie*. – București, 2003.
4. <http://mythologica.ro/mitul-lui-sisif/>